

Asia: VN/35688/2024

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsiin liittyvien rikosepäilyjen selvittämisessä avustavista sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköistä

Lausunnonantajan lausunto

Lain nimike

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi lapsiin liittyvien rikosepäilyjen selvittämisessä avustavista sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköistä (ns. Barnahus-laki)

1 § Soveltamisala

1 §. Soveltamisala

Tukikeskus Varjo yhtyy esitykseen siitä, että lakia voitaisiin soveltaa koskemaan muitakin kuin seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksia. Esimerkiksi Ihmiskaupparikosta, vapaudenriistoa tai laitonta uhkausta. Tämä edesauttaisi lapsen tilanteen ja oikeuksien laajempaa tarkastelua mm. henkilökohtaista koskemattomuutta loukkaavia piirteitä. Tukikeskus Varjo toimii valtakunnallisesti eronjälkeisen vainon tilanteissa, ja lapsen asema tulisi huomioida myös vainorikoksissa vaikkei hänellä olisi asianomistaja asemaa. Myös rikosnimikkeet voivat muuttua kesken esitutinnan.

Tukikeskus Varjo kannattaa lain soveltamisalan laajentamista, sillä se olisi parannus lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta, ja tukitoimien toteutumiseen. Toimille täytyy löytyä riittävät resurssit käytännössä sekä yksiköillä tulee olla käytössään riittävä asiantuntemus esimerkiksi lähisuhdeväkivalta ilmiöstä ja sen vaikutuksista lapsen hyvinvointiin niin lyhyellä kuin pitkälläkin tähtäimellä.

Esitetään, että yksiköt, muiden tehtäviensä ohella, avustaisivat tuomioistuimia erityisen vaativien huoltoriitojen selvittämisessä. Tukikeskus Varjo ilmaisee huolen nykytilanteesta, jossa lähisuhdeväkivallan, pakottavan kontrollin ja eron jälkeisen vainon erityispiirteet jäävät huomiotta lapsen tilannetta selvitettäessä vakavissa ja pitkittyneissä huolto-oikeudenkäynneissä.

2 § Yksikön tehtävät

2 §. Yksikön tehtävät

Tukikeskus Varjo kannattaa lapsiin liittyvissä rikoksissa psyykkisen haitan arvioinnin avaamista enemmän. Esimerkiksi väkivallan mahdolliset vaikutukset ja toteutuneet vaikutukset (lyht. ja pitkäkestoiset) sekä lapsen psyykkisen oireilun tarkastelu laajemmin. On olennaista arvioida rikoksen yhteyttä esimerkiksi lapsen mahdollisesti alentuneeseen toimintakykyyn.

Tukikeskus Varjo kannattaa moniammatillisen yhteistyön vakiinnuttamista käytännöksi, ja lapselle annettavien tukipalveluiden korostamista esityksen mukaisesti esimerkiksi niin, että psykososiaalinen tuki mahdollistetaan lapselle myös niissä tapauksissa, jossa epäily väkivallasta ei saa esitutkinnassa tukea tai jää avoimeksi. Tukikeskus Varjo esittää myös, että psykososiaalisen tuen antaminen lapselle laajennetaan koskevaksi myös erityisen vaativia huoltoriitoja.

Pykälän 5 kohdan mukaan yksikön tehtävänä olisi tuomioistuimen pyynnöstä selvittää erityisen vaativissa huoltoriidoissa, miten lapsi kokee seikat, joilla on merkitystä arvioitaessa lapsen huoltoon, asumiseen ja tapaamisoikeuteen liittyviä järjestelyjä, ja laatia selvityksen perusteella tuomioistuimelle asiasta lausunto tuomioistuimen asettamassa määräajassa. Kyseinen tehtävä olisi yksiköille kokonaan uusi, ja vaikka yksiköissä on jo nykyisin tutkittu huoltoriitoihin liittyviä rikosepäilyjä, esityksen myötä yksiköiden toiminta laajenisi tapauksiin, joihin ei välttämättä liity minkäänlaista rikosepäilyä. Ehdotetussa kohdassa tarkoitetun pyynnön voisi tehdä vain tuomioistuin, ei siis esimerkiksi lastenvalvoja tai lapsen huoltaja.

Tukikeskus Varjo pitää esityksessä kuvailtua käsitettä erityisen vaativat huoltoriidat puutteellisena. Lähisuhdeväkivalta, pakottava kontrolli ja eron jälkeinen vaino ovat tilanteita, joissa ei ole kyse tilanteesta, että vanhemmat ovat keskenään tasa-arvoisia ”riitapukareita” tai ajatella vanhempien välien olevan huonot molempien toiminnan tuotoksena.

On totta, että huoltoriitojen yhteydessä toisesta vanhemmasta voidaan esittää mm. vieraannuttamisen syytteitä ja väkivaltaepäilyjä. Eron jälkeisen vainon taktiikoihin tekijälle kuitenkin kuuluu väkivallan jatkaminen erilaisten oikeusprosessien kautta. Näihin prosesseihin kuuluvat juuri lapsen asumiseen, tapaamiseen ja huoltoon liittyvät oikeudenkäynnit. Oikeusprosesseilla pyritään jatkamaan väkivallan käyttöä entiseen puolisoon lasten kautta. Nämä tilanteet jäävät usein tunnistamatta, ja aiheuttavat lapsille suurta inhimillistä kärsimystä, sekä vakavaa uhkaa lapsen kasvulle ja kehitykselle.

Lähisuhdeväkivaltaa ei tulisi käsitellä pelkästään perättöminä syytteinä toista vanhempaa kohtaan, vaan tosiasiallisena riskitekijänä lapsen turvallisuudelle ja hyvinvoinnille. Eron jälkeinen vainoaminen jää valitettavan usein tunnistamatta olosuhdeselvityksissä, ja lapsen ääni kuulumatta. Selvitysprosessiin tarvitaan moniammatillista yhteistyötä, ja lähisuhdeväkivallan ja eron jälkeisen vainon asiantuntemusta. Tukikeskus Varjo haluaa korostaa myös lapsen turvallisuuteen liittyvää huolellisen riskinarvioinnin merkityksellisyyttä ja siinä moniammatillisen yhteistyön tärkeyttä.

Tukikeskus Varjo ehdottaa, että lapsen kuuleminen yksikössä voisi olla osa sosiaalitoimen tekemään selvitystyötä. Lähisuhdeväkivalta ja vaino tapauksissa moniammatilliseen kokoonpanoon tulisi ottaa mukaan myös väkivaltatyön asiantuntijuutta, jota Suomessa toteuttaa suurimmaksi osaksi järjestöt. Euroopan neuvoston yleissopimuksen naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (ns. Istanbulin sopimus) noudattamista arvioiva asiantuntijaryhmä GREVIO on kiinnittänyt vuoden 2024 raportissaan huomiota siihen, että viranomaisten tulee tehdä väkivallan vastaista työtä yhdessä järjestöjen kanssa.

Tukikeskus Varjo pyytää kiinnittämään huomiota myös siihen, että lapsen lisäksi vanhempia tulee kuulla kokonaisuuden hahmottamisen tueksi. Esimerkiksi lähisuhdeväkivallasta tai eron jälkeisen

vainosta kertominen ja sitä kautta tunnistaminen ei voi jäädä lapsen vastuulle. Lapsen kertoma tulee pystyä liittämään kontekstiin, ja tätä tukee myös vanhempien haastattelut. Tämä ei tarkoita sitä, että sosiaalitoimen tekemää olosuhdeselvitystä tulisi ohittaa, vaan yksiköiden kuuleminen olisi sitä tukeva lisä. Olosuhdeselvitys vaatii, ja huoltolaki edellyttää, että lasta kuuleva taho keskustelee myös vanhempien kanssa. Sen lisäksi, että olosuhdeselvityksessä pyritään havainnoimaan lapsen ja vanhemman vuorovaikutusta, tulisi kiinnittää huomiota myös vanhemmuuden laatuun lapsen niin psyykkisen kuin fyysisen turvallisuuden näkökulmasta.

Tukikeskus Varjo esittää, että erityisen vaativat huoltoriidat- käsitteen tarkentamista, ja että siihen lisätään myös pitkäkestoisten vanhempien huoltoriita tilanteiden lisäksi oikeusprosessien käyttö eron jälkeisen väkivallan ja vainon välineenä. Tulee tunnistaa lapsiin kohdistuvan väkivallan jatkuminen myös vanhempien eron jälkeen, ja siitä aiheutuvat mittavat haitat lapsen hyvinvoinnille.

3 § Moniammatillinen asiantuntijaryhmä

3 §. Moniammatillinen asiantuntijaryhmä.

Tukikeskus Varjo kannattaa koulutuksen antamista lapsiin liittyvien rikosten ehkäisemisessä, vaativien huoltoriitojen sisällöistä sekä juurisyistä, sekä tiedon antamista ja jakamista lähisuhdeväkivallan ja eron jälkeisen vainon tilanteissa. Moniammattiseen asiantuntijatyöryhmään on Tukikeskus Varjon näkemyksen mukaan tärkeä sisällyttää asiantuntemusta lähisuhdeväkivallan, pakottavan kontrollin ja eron jälkeisen vainon ilmiöistä.

4 § Oikeus saada ja antaa tietoja

-

5 § Yksikön henkilöstöä sekä toimitiloja ja toimintavälineitä koskevat vaatimukset

-

6 § Työnohjaus

-

7 § Järjestämisvastuu

-

8 § Sopimus ja kustannusten korvaaminen

-

9 § Korvauksen maksaminen

-

10 § Ohjaus, koulutus ja yhteistyö

-

11 § Voimaantulo

-

Esityksen vaikutusarviot

-

Mahdolliset muut kommentit esitysluonnoksesta

-

Goman Minna

tukikeskus VARJO - Tukikeskus Varjo- Eron jälkeisen väkivallan ja vainon
valtakunnallinen asiantuntijayksikkö/ Viola ry ja Oulun ensi- ja turvakoti